

Ποινική ευθύνη των Υπουργών και άρθρο 86: μια «αντισυνταγματική διάταξη του Συντάγματος»

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΟΥΚΙΩΤΗ, Δικηγόρου

Στην παρούσα μελέτη οι διατάξεις του Συντάγματος διακρίνονται σε θεμελιώδεις και μη. Η διάταξη του άρθρου 86 Συντ. που προβλέπει σχετικά με τη δίωξη και την «παραγραφή» των ποινικών αδικημάτων των Υπουργών ανήκει στις μη θεμελιώδεις διατάξεις του Συντάγματος. Επειδή αυτή συγκρούεται και αναιρεί ολοκληρωτικά και στην ουσία τους τις θεμελιώδεις διατάξεις των άρθρων 4 Συντ. (αρχή της ισότητας) και 26 Συντ. (αρχή της διάκρισης των λειτουργιών) είναι ανίσχυρη και επομένως δεν μπορεί να τύχει εφαρμογής, πράγμα που έχει σαν αποτέλεσμα τη δυνατότητα (και υποχρέωση) δίωξης των Υπουργών με τη συνήθη ποινική διαδικασία και με τη συνήθη «παραγραφή» που ισχύει για όλους τους πολίτες.

In this paper the ordinances of constitution are separated into fundamental and non fundamental. The ordinance of the article 86 of the constitution which provides about persecution and prescription of the offenses of ministers belongs to the non fundamental ordinances of the constitution. Because this ordinance conflicts and refutes absolutely and in their essence the fundamental ordinances of the articles 4 Const. (principle of equality) and 26 Const. (discrimination of authorities) it is powerless and inapplicable. This has as a consequence the potentiality (and obligation) ministers to be persecuted with the common penal persecution and the common prescription, the same with all other citizens.

Οι διατάξεις του Συντάγματος που καθιερώνουν τα θεμελιώδη και απαράγραπτα δικαιώματα του ανθρώπου και του πολίτη, καθώς και τις θεμελιώδεις δικαιοκρατικές αρχές και αρχές δικαιοσύνης, οφείλουν να αποτελούν τον «ήλιο» υπό το φως του οποίου πρέπει να ερμηνεύονται όλες οι υπόλοιπες τεχνικές ή ειδικές διατάξεις του Συντάγματος.

Στις διατάξεις που θεσπίζουν αυτές τις αρχές συμπυκνώνεται ό,τι αξιότερο έχουν κληροδοτήσει στο ανθρώπινο γένος οι συσσωρευμένες εμπειρίες από την ιστορική διαδρομή του μέχρι τον σύγχρονο ιστορικό ορίζοντα, σχετικά με τις διαδικασίες θέσμισης μιας ελεύθερης κοινωνίας¹.

Παρά ταύτα όμως, όταν μια βασική δικαιοκρατική αρχή ή αρχή δικαιοσύνης όπως η αρχή της διάκρισης των εξουσιών και η αρχή της ισότητας (αντιμετώπιση των όμοιων καταστάσεων με όμοιο τρόπο και των ανόμοιων με ανόμοιο), που καθιερώνεται στο άρθρο 4 παρ. 1 του Συντ., συγκρούεται με κάποια άλλη διάταξη του Συντάγματος, θα πρέπει κατ' αρχήν (λόγω της τυπικής ισοδυναμίας όλων των διατάξεων του Συντάγματος) και κρίνοντας τα δικαστήρια μία συγκεκριμένη περίπτωση που εμφανίζεται ενώπιόν τους να επιχειρούν να εναρμονίσουν στην πράξη τα συγκρουόμενα δικαιώματα ή διατάξεις.

Τούτο σημαίνει ότι πρέπει να αποφεύγεται μια βιαστική στάθμιση των εκατέρωθεν συνταγματικά αναγνωρισμένων αγαθών και μια δημοψηφισματικού τύπου επιλογή ενός, με πλήρη παραμερισμό του άλλου. Αντίθετα, ο ερμηνευτής και εφαρμοστής του Συντάγματος οφείλει να επιδιώκει την εναρμόνισή τους, έτσι ώστε το καθένα από τα αγαθά αυτά να προστατεύεται στο μέτρο του αμοιβαία δυνατού².

Όταν όμως η πρακτική εναρμόνιση είναι αδύνατη λόγω της πλήρους αντιφατικότητας μεταξύ των συγκρουόμενων διατάξεων, τότε μόνο μία μπορεί να εφαρμοστεί, ενώ η άλλη θα πρέπει να παραμεριστεί πλήρως. Στην περίπτωση αυτή ορθότερο είναι, ακόμη

και αν υπάρχει σχέση γενικού προς ειδικό, να επιλέγεται εκείνη η γενικότερη και θεμελιώδης διάταξη, που καθιερώνει ανθρώπινα δικαιώματα ή βασικές αρχές της δικαιοσύνης και του κράτους δικαίου, με την προϋπόθεση όμως ότι η ειδικότερη διάταξη (ως προς το αντικείμενο στο οποίο αυτή αναφέρεται) δεν εξειδικεύει ή περιορίζει απλώς, για λόγους υπέρτερου δημοσίου συμφέροντος, τη γενικότερη και θεμελιώδη διάταξη, αλλά την αναιρεί ολοκληρωτικά και στην ουσία της.

Οι διατάξεις του άρθρου 86 παρ. 1-3 Συντ., καθιερώνουν την άσκηση της ποινικής δίωξης των Υπουργών για ποινικά αδικήματα, που τέλεσαν κατά την άσκηση των καθηκόντων τους από τη Βουλή (και όχι από την εισαγγελική αρχή), η οποία μπορεί να ασκήσει την αρμοδιότητά της μέχρι το πέρας της δεύτερης τακτικής συνόδου (Σύνοδος = Σεπτέμβριος-Ιούνιος) της βουλευτικής περιόδου που αρχίζει μετά την τέλεση του αδικήματος.

Για όλα τα υπόλοιπα αδικήματα που τελούν εκτός του πλαισίου των καθηκόντων τους, όπως π.χ. ανθρωποκτονία από αμέλεια, αν οι Υπουργοί δεν είναι και βουλευτές ώστε να καλύπτονται από τη βουλευτική ασυλία του άρθρου 62 Συντ., διώκονται κανονικά όπως κάθε Έλληνας πολίτης (βλ. Ν 3126/2003 περί ευθύνης Υπουργών άρθρο 1 παρ. 1-3).

Η διάταξη του άρθρου 86 παρ. 1-3 Συντ. συγκρούεται βιάναυσα και αναιρεί ολοκληρωτικά χωρίς αυτό να μπορεί να δικαιολογηθεί από λόγους δημοσίου συμφέροντος, το άρθρο 4 παρ. 1 Συντ., που καθιερώνει ότι όλοι οι Έλληνες πολίτες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου.

Για τον πολίτη που δεν είναι, ή δεν διετέλεσε Υπουργός η παραγραφή των αντίστοιχων πράξεων που τελούνται σε βαθμό κακουργήματος είναι βάσει των άρθρων 111 παρ. 2 και 113 του ΠΚ η δεκαπενταετία ή η εικοσαετία ανάλογα και όχι δύο βουλευτικές σύνοδοι, μετά την πάροδο των οποίων αποσβήνεται το δικαίωμα δίωξης και εξαλείφεται το αξιόποιο.

Παράλληλα η διάταξη του άρθρου 86 παρ. 1-3 Συντ. συγκρούεται και αναιρεί ολοκληρωτικά και τη διάταξη του άρθρου 26 Συντ. που προβαίνει στη διάκριση των εξουσιών, καθότι θεωρούμε ότι δεν μπορεί να δικαιολογηθεί από λόγους δημοσίου συμφέρο-

1. Βλ. Κ. Σταμάτη, Η θεμελίωση των νομικών κρίσεων, εκδ. Σάκουλας 2003, σελ. 477.

2. Κ. Χρυσόγονος, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Νομική Βιβλιοθήκη, εκδ. 2006, σελ. 104.

ντος (έτσι όπως έχει θεσμοθετηθεί στη συγκεκριμένη της μορφή) η δίωξη από τη Βουλή και όχι από την εισαγγελική αρχή, ώστε να θεωρηθεί η απόκλιση αυτή ως περίπτωση θεμιτής διασταύρωσης των λειτουργιών.

Η αρχή της ισότητας (4 παρ. 1 Συντ.) και της διάκρισης των εξουσιών (26 Συντ.), ως αποτελούσες θεμελιώδεις αρχές του Συντάγματος, θα πρέπει να επικρατήσουν των διατάξεων του άρθρου 86 παρ. 1-3 Συντ. (αφού η εφαρμογή του άρθρου 86 παρ. 1-3 αναιρεί ολοκληρωτικά και στην ουσία τους τις ανωτέρω αρχές) και όχι να συμβεί το αντίθετο με την επίκληση της σχέσης ειδικότητας.

Η αντίθετη παραδοχή οδηγεί στα εξής παράλογα και αντιφατικά συμπεράσματα:

Αν θεωρήσουμε ότι πρέπει πάντα να εφαρμόζεται η ειδικότερη διάταξη, θα μπορούσε ο αναθεωρητικός νομοθέτης του μέλλοντος να έρθει και να αντικαταστήσει το άρθρο 7 παρ. 2 του Συντ., που απαγορεύει τα βασανιστήρια, λέγοντας π.χ. ότι σε περίπτωση πολύνεκρων τρομοκρατικών επιθέσεων επιτρέπεται η αναγκαστική χρήση ορού αληθείας ή οποιασδήποτε άλλης μεθόδου ήπιου «βασανισμού», προκειμένου να γίνει δυνατή η απόσπαση ομολογίας από τον κατηγορούμενο. Η εισαγωγή όμως μιας τέτοιας διάταξης δεν συγκρούεται κατάφωρα και δεν αναιρεί την αρχή της αξίας του ανθρώπου που καθιερώνεται στο άρθρο 2 παρ. 1 του Συντ.;

Θα λυνόταν αυτή η σύγκρουση με βάση τη σχέση ειδικότητας; Θα ερμηνευόταν δηλαδή το Σύνταγμα, έτσι ώστε να επιτρέπεται με συνταγματική διάταξη η τέλεση «βασανιστηρίων» στην ελληνική έννομη τάξη και αυτή η ερμηνεία θα θεωρούνταν ορθή;

Ανάλογα βέβαια μπορούν να ειπωθούν, αν ερχόταν ο αναθεωρητικός νομοθέτης και καθιέρωνε ως ποινή τη γενική δήμευση της περιουσίας (και όχι μόνο των εργαλείων ή προϊόντων του εγκλήματος που ήδη προβλέπεται). Η σύγκρουση με το δικαίωμα της ιδιοκτησίας που καθιερώνεται στο άρθρο 17 του Συντ. θα λυνόταν και πάλι υπέρ της ειδικότερης διάταξης;

Θα μπορούσαμε με τις ανωτέρω παραδοχές που είναι αποτελέσματα κατίσχυσης της ειδικότερης διάταξης να θεωρηθούμε δημοκρατικό κράτος δικαίου και θα μπορούσε η ανωτέρω ερμηνεία του Συντάγματος να αποτελεί την ορθή ερμηνεία;

Εξάλλου, αν η διαδικασία δίωξης των Υπουργών και η «παραγραφή» του άρθρου 86 παρ. 3 Συντ. θεσπιζόνταν απλά με τυπικό νόμο, υποθέτουμε πως οι περισσότεροι θα κατέκριναν το νόμο αυτό ως καταφανώς αντισυνταγματικό και τα δικαστήρια κατά τη συνταγματική τους υποχρέωση δεν θα τον εφάρμοζαν. Τώρα όμως που μπήκε στο Σύνταγμα, η ίδια απαράδεκτη διάταξη πέρασε στο απυρόβλητο;

Και ενώ οι εξελίξεις τρέχουν, θα πρέπει να περιμένουμε μέχρι την επόμενη αναθεωρητική Βουλή για να την τροποποιήσουμε, έχοντας μέχρι τότε παράσχει ασυλία σε όλους όσοι με πρόθεση ζημίωσαν με τις ενέργειες ή τις παραλείψεις τους την περιουσία του Δημοσίου;

Οφείλουν επομένως οι εισαγγελικοί λειτουργοί και ο προϊστάμενός τους Εισαγγελέας του Αρείου Πάγου να διώξουν όλους τους Υπουργούς σε βάθος δεκαπενταετίας ή και εικοσαετίας, για τους οποίους υπάρχουν ισχυρές ενδείξεις ενοχής, με τη συνήθη ποινική διαδικασία που θα εφαρμοζόταν και σε κάθε άλλο πολίτη προτάσσοντας τις αρχές της ισότητας και της διάκρισης των εξουσιών έναντι των διατάξεων του άρθρου 86 παρ. 1-3 του Συντ.

Η συνταγματικότητα και το παραδεκτό ή όχι των ανωτέρω ποινικών διώξεων θα κριθούν παρεμπιπτόντως από τα τακτικά ποινικά Δικαστήρια ή ενδεχομένως από το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο που θα συγκροτηθεί για να δικάσει τα σχετικά αδικήματα.

Έχουν υποχρέωση οι δικαστές είτε των τακτικών ποινικών δικαστηρίων, είτε του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου όπως και οι εισαγγελικοί λειτουργοί να προτάξουν τις διατάξεις των άρθρων 4 και 26 του Συντ. έναντι εκείνης του άρθρου 86 παρ. 1-3 του Συντ. και να μην εφαρμόσουν την «αρχή» της ειδικότερης διάταξης, η οποία οδηγεί (υπό τις παραπάνω αναφερόμενες προϋποθέσεις) σε παράλογα, αντιφατικά και άδικα αποτελέσματα.

Εξάλλου υπάρχει ήδη συνταγματική διάταξη η οποία αντιμετωπίζεται από τη νομολογία συγκαλυμμένα, ως «αντισυνταγματική διάταξη του Συντάγματος»³.

Είναι η διάταξη του άρθρου 19 παρ. 3 του Συντ. με την οποία εισάγεται η απόλυτη απαγόρευση της χρήσης παρανόμως κτηθέντων αποδεικτικών μέσων.

Με την ΑΠ 42/2004⁴ έγινε δεκτό (αποκλίνοντας από την εφαρμογή της ειδικότερης διάταξης) ότι: «*ενόψει της θεμελιώδους συνταγματικής διάταξης του άρθρου 2 παρ. 1 (καθιερώνει το σεβασμό της αξίας του ανθρώπου) και του γεγονότος ότι τα έννομα αγαθά της ζωής, της τιμής και της ελευθερίας, τα οποία απολαμβάνουν απόλυτης συνταγματικής προστασίας*» (άρθρο 5 παρ. 2) τίθενται σε διακινδύνευση στην περίπτωση μη απόδειξης της *αθωότητας* του κατηγορουμένου, *κάμπεται* ο κανόνας του άρθρου 19 παρ. 3 Συντ. της μη χρήσης παρανόμως κτηθέντων αποδεικτικών μέσων, όταν αυτά αποτελούν το μόνο προτεινόμενο από αυτόν μέσο *προς απόδειξη της αθωότητάς του*, υπό τον περιορισμό πάντοτε της αρχής της αναλογικότητας (άρθρο 25 παρ. 1 Συντ.), εάν δηλαδή στη συγκεκριμένη περίπτωση, λαμβανομένης υπόψη και της βαρύτητας του εγκλήματος, το εν λόγω αποδεικτικό μέσο είναι αναγκαίο και πρόσφορο για την απόδειξη της αθωότητάς του⁵.

Από την ανωτέρω απόφαση, αλλά και από την ΑΠ ΟΛ 13/1999 (ΤοΣ 1999, 253) μπορεί να συναχθεί ότι η αρχή της ισότητας του άρθρου 4 του Συντ. και της διάκρισης των εξουσιών του άρθρου 26 του Συντ., οι οποίες αποτελούν θεμελιώδεις συνταγματικές διατάξεις (όπως και οι διατάξεις που καθιερώνουν την ανεξίτηρησκέια, την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης, την ελευθεροτυπία, την αρχή του δικαστικού ελέγχου της συνταγματικότητας των νόμων κ.ά.) μπορούν να κάμψουν τις διατάξεις του άρθρου 86 παρ. 1-3 Συντ. και να οδηγήσουν στην κήρυξη τους *ως ανίσχυρων και ανεφάρμοστων* και, επομένως, σε δίωξη των Υπουργών με τη συνήθη ποινική διαδικασία και με τη συνήθη παραγραφή που ισχύει για κάθε άλλο πολίτη.

Κανένας ιδιαίτερος λόγος δεν υφίσταται που να απαιτεί, χωρίς ταυτόχρονα να αποτελεί αναίρεση των άρθρων 4 παρ. 1 και 26 του Συντ., την τόσο επιεική (επιπέδου απόλυτης ατιμωρησίας) και διαφορετική αντιμετώπιση, ως προς τη δίωξη και την «παραγραφή» των ποινικών αδικημάτων των Υπουργών, σε σχέση με όσα ισχύουν αντίστοιχα για τους υπόλοιπους πολίτες.

3. Βλ. Κ. Χρυσόγονο, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Νομική Βιβλιοθήκη, εκδ. 2006, σελ. 266.

4. ΕΛΛΔνη 2004, 1557 επ.

5. Βλ. Κ. Χρυσόγονο, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Νομική Βιβλιοθήκη, εκδ. 2006, σελ. 265-266.